

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Samba'ta. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése lun 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor. 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei), si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti, si la tóte librariile.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!
G. Baritiu. 1838.

Conclusiune.

(Urmare.)

„Credu ca ori cine póte intielege ce felu de mi-díloce, invetiatur'a enciclopedica ar' dá cugetului, si cu cate feluri nóue ar' imbogati literatur'a. De multu tempu, acésta invetiatura enciclopedica se afla in moravuri, dara vomu fi siliti a o introduce si in colegie: ideiele se cocu cá si fruptele.

„Dara acésta invetiatura universale nu trebue a fi indreptata numai catra desvoltarea geniului, ci si catra indeletnicirile de reñdu'si dílnice, ale tutoloru sciintieloru trebuintióse omenirii.

„lunii nostri invétia astadi medicina numai pentru a se face medici si dreptulu numai a se face avócati, pentru a castigá bani.

„Eu asi voi din contra cá, fara a fi medicu, totu omulu se fia destoinicu de a cunósce simptómele bóleloru nóstre celoru mai obicínuite, si de a aduce impotriva lor antaiele ajutórie: lucru cu atat'a mai lesne, cu catu acele bóle, prea pucine la numeru, suntu singurele bóle, pe cari medicii le sciu tamadui.

„Si éra-si, asi voi cá, fara a fi avócatu (patentatu), totu omulu se póta intielege legile civili si politice, pentru cá se póta a-si priveghia'treburile, a se ferí de procese, a scapá de vicleniele sicanei, si se scie a indreptá uitarile unui notariu, siretlicurile unui procuratoriu, ba pana chiaru si actele administratiunii.

Trei patrarie din incurcaturele si amaritiunile vietiei nóstre, isvorescu din nesciintia acestoru lucruri, si

adese ori din acésta nesciintia se ocasionéza derepararea nóstra.

„Asi voi, in fine, cá pe fia-care septamana elevii din tóte scólele se fia introdusi in museuri, in atelierie, in fabrice, in splotatiunile cele mari de agricultura si de industria, spre a se poté petrunde si mai bine de sciintiele din cari cunoscú numai teoretic'a, prin vederea intrebuintieriloru loru celoru mai curióse si celoru mai trebuintióse. Desvoltandu geniulu a vre-cati-va, atunci aceste conosciintie obstesci voru fi folosítórie pentru toti.

„Tóte aceste scóle se fia publice, copii aru merge in tóte dílele se priimésca invetiatur'a, si asiá, priimindu numai scolari esterni indata s'ar' curmá grozav'a stricatiune a colegieloru.

„Scopulu celoru trei trepte de invetiatura este de a inlesni starea fia-caruia, éra nu de a insuffá fia-caruia dorintia de a esi din starea sa.

„Invetiatur'a colegieloru, data la toti fara deosebire, merge la scopulu din protiva. Resultatulu ei este de a desteptá desicrtatiunea spiriteloru unici; elu smulge pe copilu dela preveli'a parintelui seu pentru a face din elu unu jurnalistu peccatosu, unu declamatoriu mediocru, unu tribunalistu neinsemnatu. Pe deramaturele nobletiei celei vechie elu statornicesce cea mai rea dintre aritocralia, cea mai marginita si cea mai seracatiósa, aristocrati'a orasienésca; si de acésta noi ne bucuramu astadi; intréba-o inse ce a facutu? Va dice póte cineva ca aceste trei trepte de invetiatura strica uniunea unui statu, si ca va face trei natiuni dintr'o natiune.

„Da, asiá ar' fi, candu nici o ideia obstésca, candu nici o legaturá de aceleasi principie nu le ar' uní.

„Asiá dara, tomái acolea este punctulu intrebării: Se vedemu acumu daca acésta legatura de aceleasi principie se póte intocmi prin studiulu limbei gréce si alu limbei latine, si prin ideiele de republicele antice

cari isvorescu din acestu studiu; in alte cuvinte, se vedem daca avem se fimu Greci, Romani séu fii ai terei nóstre, daca noi ne vomu aduná intr'o renduiéla de ideie cari priimesce sclavi, séu daca din protiva noi ne vomu bate pentru libertate. A asterne astu-feliu intrebarea, nu este óre a o si deslegá?

„Unirea celoru trei trepte de invetiatura se afla in ideia morale si religiósá. Studiulu limbelorú mórte, este adeveratu, póte apropiá pe ómeni, dar' numai singure principiile evangeliului i potu uní. Tóte popórele cele mari ale viitoriului voru nasce din evangeliu. Éca ce erá de neaperáta trebuintia de a díce macaru odata, pentru cá acést'a lipsesce astadi din tóte educatiunile nóstre.

„Pentru a inrodí sistem'a nóstra, pentru a imulfi bunele rezultate, ce trebue a asteptá dela dens'a, se va asiediá in fia-care colegiu unu numeru óre care de cercetatori insarcinati a visitá in toti anii scólele primarie si midilocii.

„Scopulu acestui asiediamentu va fi mai multu pentru a descoperí intielegerile séu spiritele superióre, spre a le scóte din glóta, de catu pentru a adeverí sporurile lorú.

„ — Acesti cercetatori voru face intrebari elevilorú, voru cunósce destoiniciile de tóte genurile, acele aplicari speciali cari facu pe artisti si pe invetiati, acele inchinari nebiruite, cari suntú cá instinctulu unoru ursite mari; prin chipulu acest'a le aru apucá tocmai nascendu; si acestu mare scerisíu facutu in scólele cele mici ar' merge necontentitu se inavutiésca scólele superióre. Ast-feliu se va dá lumii comorile intelectuali pe cari dela inceputulu seclorú, providinti'a ni le dá cu imbelsiugare, dara in desiertu pentru lume si fora onóre pentru omenire.

„Tóta legea de invetiatura primaria si ajutatória care nu va primí acestu asiediamentu, nu va ajunge la scopu.

„Scopulu nu este numai de a invetiá multimea a ceti; ci este, cá din atate milióne de suflete cari alcatusescu unu poporu, se nu se lase a se perde nici unu talentu, se faca se se ivésca tóte superioritatile, se le puia pe fia-care la loculú lorú, dandu-le gradulu de invetiatur'a ce li se cuvine.

„Acést'a ideia de a invetiá si de a inobilá poporulu este proprietatea timpilorú moderni; ea deschide ursitele cele nóue ale globului. Legislatorii cei vechi n'au intieles'-o. Legislatorii seclului mediu n'aru fi

vedíutu intr'ins'a de catuo nelegiure, ei carii -si inchi-puiau sciinti'a numai in beserica. Din acést'a se vede-scesce ca nici unu poporu pana astadi n'a produsu totu ce ar' fi potutu produce, nu dícu in virtute, in intie-leptiune, ci numai in intielegere: acést'a este o prive-liste sublime de care pamentulu erá lipsitu si pe care noi o pregatimu seclorú viitórie.

„Ar' fi o norocire déca popórele astu-feliu regene-rate, s'aru invetiá a supune intielegerea la morale! Aicia este punctulu celu mai inaltu de perfectiune la care omulu póte ajunge; dara pentru a ajunge acolo ce trebue? Unu singuru principiu evangelicu. Totu ce ne misca in ce este frumosu, totu ce ne incanta in virtute, totu ce este bunu, totu ce este eroicu se mar-ginesce in acést'a vorba domnedieésca: iubesc pe dom-nediéu si pe ómeni. Domnedíu a pusú moralea in a-móre, pentru cá ea se póta fi intielésa si de cei mai seraci cu spiritulu, intielegerea va fi mai multu séu mai pucinu desvoltata; dara sufletulu va fi mare. Doctrin'a sublime, care cauta pe apostolii ei, pe cea de pe urma trépta! Si acea glóta fara misicare, acele multiaí sterpe, se voru inaltia pana la intieleptiunea lui Socrate, prin caritatea lui Iesu Christu. — Asiá dara, religiunea u-mana si democratica a Evangeliului trebue se inviosieze popórele: Ele voru fi drepte inaintea lui d-dieu, déca voru iubi pe ómeni, si poterice intre ómeni, déca voru iubi pe domnedíu.“

I. M.

(„Romanulu.“)

Deprenderi in Critica literaria.

Blasiu, 5. Ian. n. 1863.

(Urmare.)

Dupa acést'a espusetiune naturale, numai ortografi'a aceluia ar' fi originale, carelè mai antaniu a adoptatu principiulu etimologicu, de exemplu a lui Klein, de nu cumu-va si elu a aflatu pre alii inainte de sene, ca aru fi adoptatu acelu principiu, — si mi se pare, ca lucrulu e asiá; celu pucinu io affasemu in bibliotec'a manastirei din Blasiu vreo cate-va foi in scrisu d'intru una gramateca romana-itala, in care esemplele romanesci erau scrisa dupa principiulu etimologicu; scrisó-ri'a erá vechia si frumósá, nu urita cá a lui Klein, si din trasurele ei conchideamu, ca o va fi scrisu vre-unu calugaru, ce a invetiatu in Roma, cu cugetu de a o tipari in tipografi'a de ici. Cine va fi fostu acel'a? D-dieu scie, ca alte urme nu am mai aflatu, — si si Klein nu a invetiatu la Roma.

Originalitatea dar' negresitu a fostu a unui calu-

garu din Blasiu, — ér' noi toti cali amu urmatu pre acésta cale, dela Klein incependu pana la mene, nu suntemu de catu aplecatorii acestui principiu, mai strensi séu mai lati, mai adevirati séu mai falsi, si mai bine séu mai reu vediuti. De acea, in catu pentru principiulu ortografiei mele nice nu mi-am arogatu nice una originalitate, dar' nu o recunoscu nice altuia, nice macaru Tentamelui, fora numai celuia, ce mai antaniu va fi avutu ideia de a adoptá principiulu etimologicu pentru scrierea romanésca cu litere latine.

Ér' in catu si io mi-am formatu una sistema de ortografia totu pre acelu principiu, si i-am datu una forma precisa si propria, atatu pentru litere, catu si pentru semne si reguli, — sistem'a e a mea si numai a mea, nu a lui P. Maioru, nice a lui S. Klein, precumu nice chiaru a d-lui Papiu. Chiaru deca me voiu fi folositu si ic, si inca bine dupa oserbatiunea dsaale, cu sistemele predecesoriloru miei, nu ar' poté nice asta impregiurare se detraga nemica autoriului meu, pentru ca cu totii o facemu asemenea, ortografisti, gramateci, si -- istorici.

De aci se intielege si apretiurea imputatiunei d-lui Papiu, ca nu sum cosecente, de una parte, pentru ca ast'a o patiescu toti urmatorii principiului etimologicu, pentru greutatile ce intimpina unele reguli etimologice din partea fonetismulci intru aplecatiune, asiá catu in praxi suntu siliti a face concesiuni principiului foneticu, — de alt'a, pentru ca omulu si nevrendu inca de multe ori gresiesce, din nescientia, au din nebagare de séma. De acea concedu bucurosu d-lui Papiu, ca si in sistem'a mea, si in scrierile mele se voru fi aflandu mai multe séu mai pucine necosecentie, ori din ce cauza se provenia; ci nu recunoscu d-lui Papiu nice mortu dereptulu, de a se pune judecatoru intre mine si intre Tentamen, ca unde se afla mai mare séu mica cosecentia, aici séu colea? Causale suntu aratate mai susu.

De pericolositatea sistemiei mele inca nu desputu pentru ca ast'a se va poté cunósce numai in venitoriu, carele e ascunsu chiaru si din aintea ochiloru d-lui Papiu, de nu cumu-va d-lui pre lenga altele e si profetu. In catu inse venitoriulu se poté cunósce din trecutu, — sperezu, ca sistem'a ortografiei mele nu va avé fatalile urmari, ce le predica d-lui; celu pucinu io sum de a cea convictiune, ca si Asociatiunea, adoptandu acésta sistema de ortografia, a fostu condusa de asemenea sperare, concludendu din cele pana acumu la cele din venitoriu. Almentrea de erá de parerea d-lui

Papiu, Asociatiunea neindoitu avea acelu sentiu national, cá se nu primésca una sistema dela care s'ar' poté asteptá numai periclitare scopului insesi Asociatiunei. La tóta templarea acestu actu de aprobare din partea Asociatiuni are mai multu pondu si mai multa valóre inaintea ochiloru mei, decatu sinistrele augurari de unu individuu, fia chiaru si Nostradamus.

Nu-mi atribuescu io nice unu meritu pentru literatur'a romanésca; atata inse, credu, ca a-si poté dice fora de a calcá legile modestiei, ce-lu pucinu cá se audia si d. Papiu, cumu ca lucrarile mele literarie totu se paru a fi avutu ce-va influentia binefacatoriá asupra desvoltarei literaturiei romanesci in aceste dóua-trei decenia, ce au trecutu. Fia fostu acea influentia catu de mica, numai se fia fostu inaintatoriá, pentru mine e de ajunsu, cá se me confirmeze in credintia tare, ce o am, cumu ca d. Papiu va remané profetu insielatu in prognosticele sale.

Ci dupa proverbiulu latinu: *Solatium miseris socios habuisse doloris*, — D. Papiu proscie nu numai ortografi'a mea, ci si pre a Tentamelui, cá pericolósa si impiedecatoriá culturiei. Ce e mai multu, dsa e atatu de sinceru, catu marturisesce, cumu ca chiaru si ortografi'a sa, cea adeca din istori'a Daciei superióre dela 1851 „nu este mai pucinu pericolós a de catu ortografi'a d-lui C.“

De ortografi'a Tentamelui, nu am nice unu dreptu de a discute, in catu este de fundata au nu prosciptiunea d-lui Papiu. Autorulu aceleia este in mai buna pusetiune de catu mine, de a vré se respundia d-lui Papiu.

De a d-lui Papiu insusi fia pericolósa ori nepericulósa, din capulu locului se scie, ca dsa o condemná pana inca nice nu vediuse lumin'a tipariului, candu adeca sciea la loculu, ce l'am aratatu in 8. Nov. „Noi insine nepare reu, quo n'o urmaramu intru tote mai consequentu.“ A mai vediutu cine-va in lume, cá se para cui va reu de óre ce lucru, ca-lu face chiaru in momentulu candu-lu face, deca-i stá prin potenti'a a nu-lu face? Deca-ti pare rea ca-lu faci, va se-i respundia cine-va, de ce-lu faci, potendu se nu-lu faci? Escusatiunea se face si are locu, candu fapt'a nu se poté evitá, séu dupa ce fapt'a e complenita, — altu felu de escusatiuni, suntu palme preste obrázu insocite de: iérta-me, cá te palmuescu! D-lui din esperinti'a de diece ani s'a convinsu, ca si acea e pericolósa. Prea bine.

D-lui se apara mai in colo, ea nít e nice una con-

tradocere între cele, ce le dice acum despre ortografi'a mea, si între cele scrise în 1851, spre a carui lucrú adevérire, citéza unele locuri din istori'a sa si din tesauru, si apoi concludé: »unde este contradicérea între ceea ce am dísu la 1851, si ceea ce dícú la 1852?» — Aici sa invederéza mai multu de catu ori-unde artea advocatoria. Cá se redice contradicétiunea din midilóce, retrace d-lui citatele cele mai ordine, si alatura numái pasagiale cele mai blande.

Au dóra d. Papiu póte nega, ca la 1851 la loculu citatu de mine a scrisu, cumu am citatu io din cuventu în cuventu? adeca: Ortografi'a mai potrivita naturei limbei rom. anco n'a essítu qua a domnului C.^o, adeca pana la 1851? Cu aceste cuvente hiperbolice d-lui, D. Papiu insusi, condamna tóte ortografi'e romanesci cate esíse pana la 1851, cá pre unele ce nu-su potrivite, nice un'a naturei limbei rom. asiá de bine cá a mea. D-lui nu iá afora pre neme-neá, nice pre vii nice pre morti. Dupa d-lui dar' ortografi'e lui S. Klein, Sinkai, chiaru si a lui P. Maroru etc. dintre cei morti, — ba chiaru si a Tentamelui etc. dintre cei, suntu mai inapoi de catu a mea. Ce e mai multu, pentru cei vii mai adauge d-lui si acelu epítetu drasticu: *seci*. D-lui nu a crutiatu pre nice unulu, — si ast'a e unu *estremu*, cu datulu 1851.

Celu alaltu *estremu* e cu datulu din 1862, în care d-lui a cadíutu dupa una esperientia de diece — doispre-diece ani, convingunduse din acea lunga esperientia, cumu ca ortografi'a mea, nu numai nu e a mea, ci e si necosecente, neoriginala, pré etimologica, prea monumentala, si care e capulu lucrului, e periculósa etc. — Io nu am de a face nemica cu esperintiele cuiva, nice me mestecu în convicétiunile neme-nuia, a se indereptá nu e pecatu, — ci numai am dísu si dícú: ca între cele díse ale dsale din 1851 si 1862 este *contradicere*. Io me miru numai, cu ce frunte póte se nege d-lui una *contradicere* atatu de eclatante. *Extrema* se tangunt, d-lui precepe pré bine, ce insemneza acesta *acsioma latina*.

Dar' díce d-lui mai incolo: „Am laudatu inca (sic) si mai multu, atunci cá si cumu, Tentamele critica. — Acumu, dá, asiá este, — ci atunci, *negu*. Se póte, cá d-lui atunci undeva va fi laudatu Tentamele cu mai multe frasi si cuvente mai inaliatórie, — inse mai multu nice nu a potutu, pentru ca deca dsa în laud'a ortografi'e mele s'a inaliatu pana la terminulu, preste care nu mai este cu potentia a se suí, — atunci cele alalte biete ortografi'e, chiaru si a tentamelui, tóte

remanu inapoi. Deca nu a esítu pana la 1851 nice una ortografi'a asiá de bine potrivita naturei limbei rom., — atunci nu precepu, cumu d. Papiu ar' fi potutu laudá pre a Tentamelui mai multu, de catu numái cu vorbe mai multe; — fiendu ca, a fi bine potrivita naturei limbei rom., e cea mai de frunte conditiune a unei bune ortografi'e rom., cele alalte tóte suntu numai de a dóu'a clase. De unde, deca dupa *acsiom'a* d-lui Papiu din 1851, nice ortografi'a tentamelui, pura séu simplícata, nu e asiá de bine potrivita naturei limbei rom., atunci d-lui laudé — o ori-si-cumu, — ea totu va remané în apoia celeia, care e mai bine potrivita. Ast'a e rigorea logiceí.

Ci ast'a e *mónier'a* d-lui Papiu de a scrie catu se póte mai *exagerate*, — de unde apoi provenu neplacérite *contradicérilor*, si *incurcatur'a* itialoru, de care nu potú se scape cei ce scriu totu numai în *superlativu*.

(Vá urmá.)

De langa calea ardeleniloru 1. Fauru 1863.

Onorata Redactiune!

Tocmai candu me gátamu a spedá o epístola, capatata dela unu d. parocu din vecinatate, spre a se dá publicitatii în *Amic. Scólei*, în caus'a scolastica — care mai diosu voiu indresní de nou a o decopiá, — atunci mi veni la mana Nru. 2 diu *Amic. Scólei* din a. c., în carele óre cine I. . . u, din partile Oravítiei, s'a aflatu chiamatu a me preocupá si surprinde, avendu cugetu se dee lectiune preotiloru — ce nu i-ar' stá reu cá unui aspirante la statulu preotiescu — cum au adeca a se portá preotii facia cu scól'a si docintii; ci în locu de a face acést'a, se acatia de persón'a mea, si me numesce inimicu docentiloru, *lingusitoriu* nuscii cui? *dediositoriu* statului *invetiatoescu* întregu, si cumca ce am scrisu, am scrisu numai din *jalusia* inflacarata contra docentiloru, si si pentru ca nu vedu mai departe din verfulu nasului. Aceste suntu epítetele, pre langa care se invertesce mai totu articululu d. I. . . u, si cu aceste caracterisandume, voesce a espune detorintiele preotiloru.

Domnule I. . . u! cu *calumnii* de aceste voesci a argumentá? Ti dechiarezu, ca aceste *calumnii* din partea dtale, pre catu suntu de nedrepte, pre atatu de reutatóise în sine. Si me miru, ca unu aspirante la statulu preotiescu — idealulu meu dupa dta — póte avé asiá judecata strimba.

Din acea, ca am dísu, cumca scólele din negliginti'a

docentiloru suntu inapoiate, ca prin urmare ei suntu molesti, necrescuti, si ca facia cu parochulu locale suntu limbuti, fara lacatu la gura, si traescu in discordia, me numesci inamicu, dediositoriu, jalusu in privinti'a docentiloru; inse aceste le dîci, numai pentru ca am scrisu asiá, dar' nu si pentru ca se intempla asiá. Eu sum barbatu cuvinteloru mele, si totu ce am dîsu, renoescu, éra nu revocu nimicu, pentru ca, déca in pregiurulu dtale suntu asiá docinti precum se cade se fia, — ce de e adeveratu eu nu —tipismuescu, ci me bucuru — si dîci ca e posibilu in pregiurulu meu a fi docenti dupa descriptiunile mele, macaru se fia acel'a numai unulu ori in pregiurulu meu, ori in tóta lumea romana, asiá pre dreptu am dîsu ce am dîsu, cu atata mai vertosu, ca intru adeveru e dreptu ce am scrisu, si dta cu ataculu dtale nici candu poti fi mai nedreptu, de catu candu pretindi dela mine, cá se dîcu ca „negru“ e „albu“, — ce singuru am vediutu si experimentatu, se me temu óre de inflacaratura dtale a descrie?

Déca edificiile scóleloru nóstre populare in catu le cunosci dta, nu suntu in asiá stare rea precum eu le descriu, nici de aceea nu me superu, ca eu tocmai pentru acea am scrisu, ca a-si dorí se nu fia nicairi in stare rea, si dta atunci m' ai poté critisá de dediositoriu, candu ai poté documentá, ca eu dorescu contrariulu, éra celu ce descopere scaderile óre cuiva dorindui in-dreptarea, nu se póte numi dediositoriu. —

Ce se atinge de spectabilulu d. Ioanovicu fostulu ces. reg. consiliariu scolastecu, si-are meritele sale nedisputavere, nici de catra mine nici de catra dta. Ce a potutu a facutu si pentru acelea i suntcmu detori cu recunosciintia, dar' totu remane si docintelui de facutu. Déca d. consiliariu a adusu ceva in rendu bunu, déca a pusu fundamentu la ceva in treb'a scólei in comuna, pre docinte l'a lasatu totu fac, elu debue se sustiena in stare buna tóte, elu debue se superedifice. Si acést'a e detorinti'a lui, dela care numai fatale cercustari lu-potu scusá, precum si negiobi'a preotiloru dtale, cari abiá cetescu, lu potu impedecá decumva e slabu de sufletu.

Fara ce e mai frumosu d. I. . . u! dîci cumca din inflacarata jalusia, am trecutu cu vederea ordinatiunile si representatiunea Illust. Sale administratorului Carasiului, protestulu celoru 14. comune, Gazeta — bine ca o pusesi — Telegrafulu, — caci Concordia, si Strigoifulu le-ai lasatu afara — s. c. l. Dîcu vei fi cugetandu ca am acceptatu dta — se-mi insiri aceste? Bine mi suntu tóte cunoscute, salutarii éra ordinatiunile atinse, drépta re-

presentatiunea memorata, dreptu si protestulu celoru 14. comune, si si caintiele de prin foile nationale. Aceste suntu nisce acte de trista aducere aminte, ordinatiunile care vei avé bunatate a ne spune ca esecutézase séu ba? Celelalte pe rendu ne arata in faci'a lumiei civilizate ca preotii nostri in care decadintia si orbia suntu, pe langa alte natiuni, si cumca suntu mai culti insusi docentii decatu si preotii, acést'a e tristu pentru noi, candu asiá debue se ne caimu. Inse candu eu mi-am luatú tem'a a vorbí despre detorintiele docentiloru facia cu referintiele sale in oficiu, atunci eu tóte aceste nu le-am potutu luá de cinosura, ca nu aceste facu pre docinte, adeveratu docinte, fara pedagogic'a, metodic'a, didactic'a. — Cine si-au luatú tema a vorbí despre detorintiele preotiloru facia cu scól'a, acel'a póte cere razemulu lorú, eu am luatú didactic'a nainte, si dupa ea am judecatu pre docintele scólei, luandulu si din partea cea rea, si din partea cea buna, si conclusiunea mi-a fostu, cá pe docinte se-lu potu face in tóte corelatiunile si referintiele oficiului seu, a pune didactica in pracsá. Apoi acést'a dtale nu-ti place, inse nu am ce-ti face, nici mi-pasa de placerea dtale, eu am descriu pe invetiatoriulu celu reu, cá se nu fia reu, i-am aratatu care erori suntu possibile in trensulu, cá se le incungiure, si sum odihnitú in cunsciinti'a ca n'am vetematu personalitatea nici unui invetiatoriu, precum faci dta cu mine, ca nu am numitu nici persón'a, nici loculu.

Eu am conversatu cu mai multi docinti dela estrea articolului meu, si de si nu me cunosceau, si poteau cá dta catu de duru fara retienere se se caésca in contra-mi, dar' acést'a n'am observatu, ci din contra, am observatu cu bucuria cata de cata reculegere, ba intrandu nu de multu intr'o scóla, am aflatu curatienia suferita, si map'a Transilvaniei pre parete, unde mai nainte éra numai desolare, si unde nici am acceptatu. — Docintii dara avendu inima buna si primitóre de consilii salutare, nu se superara pre mine, — póte ca aceia numai cari voru fi satelitti principiiloru dtale — si nici se potú superá judecandu dreptu, ca ei séu de suntu desteri, séu de suntu nedesteri, nu se potú superá pe mine. De suntu desteri, nu se potú superá, ca atunci eu nu i-am atinsu pre ei, si ei nu voru luá asupra sa, cele espuse de mine contrariu. De nu suntu desteri, nu se potú superá, un'a, pentrucá am graitu adeverulu, alt'a, pentrucá le-am adusu aminte de acurat'a implinire a detorintieloru sale.

Una dorintia am esperiatu intrensi, anume dorinti'a

on. Redactiuni a Amicului Scólei, dorint'a si a mea in-sasi, cá se arete cineva si detorintiele preotiloru facia cu scól'a si docintele, si carea aratare, cugetámu toti ca o vomu aflá in scrisórea dtale, dara ne-amu insielatu, ca dta te ocupi numai cu mine. Dta esti aspirante la statulu preotiescu, si credu ca ai studiatu pastoralulu, carele e uniculu studiu — precumu pentru docenti didactic'a — care pre preotu lu-face adeveratu preotu; noi am asceptu dára, cá se ne arati, ce e deobligatu preotulu facia cu caus'a scolastica? Si pe candu me plesnesci in facia, ca din lingusire am trecutu peste detorintiele preotiloru, dta nici atata nu faci. —

Domnule I. . . u! déca ai lesu bine articululu meu ai vediutu tem'a propusa, carea nu a fostu: „despre deobligamintele preotiloru,“ fara: despre ale docintiloru.“ Nu am propusu deci pentru preoti, pentru ca nu s'a tienutu de tema, séu mai bine, nu am propusu, pentru ca nu sciam in ce modu impune pastoralulu acésta detorintia. Ca si dta — déca ai invetiátu pastoralulu, — vei lasá pre iocu, ca in pastoralu nu stá cum se se póte docintele cu scól'a si preotulu, ci din contra; toema asiá didactic'a — carea eu am studiatu — te asigurazu, ca nu propune detorintiele preotului, fara a docintelui. —

Dar' se-ti vedu intrebarile cele maestróse, care nu me confunda nici de catu:

Dici se-ti spunu: ca unde am vediutu instructiunea aceea, cá docintele se nu ese din comuna fara scirea preotului si a familiei sale? Responsu: cauta in „Átalános tanítástudomány a mester képző intézetek számára.“ tiparita in Buda 1844, la pag. 145, §. 70., la care-ti mai adaugu, ca nici de catu nu se intielege a se insciintiá docintele parocului, candu ese din comuna in trebile sale economicele macaru cu diu'a intréga, atunci familia are a scí de densulu, cá la tempu de lipsa se se póta aflá, éra candu se duce mai departe pre mai multe dile, eu credu ca fia-care docinte va spune preotului, un'a pentru ca e directorulu scólei, alt'a pentru ca se cuvine a-i incuviintiá grigia de scóla pana la reintórcerea sa. Éra cui e datoriu preotulu a se insciintiá, docintelui séu preotesei sale, aceea se fi aratatu dta cá absolutu teologu dapa pastoralu.

Dici: cum va opri docintele poporulu a nu bé in beserica? Dóra nu-ti place acést'a? Dóra te temi, cá fiitoriu preotu, ca se va confundá docintele, si va opri asiá ceva? Asiá bine, va opri, déca antaiu nu va bé singuru cu poporulu in beserica, adóu'a déca le va si spune ca nu se cuvine. Si ta cuisses philosophus mansisses. Au nu e acést'a absurditate dela dta a te con-

trariá la asiá ceva? Era cumca preoti suntu datori — si debuna séma suntu detori — se le fi aratatu dta mai pe largu, séu arata-le ca-ti vomu muliamí.

Dici ca logic'a mea intru acést'a nu o pricepi, — nusciu precepe-o séu n'o pricepi, nu-mi pasa, atat'a inse sciu bine, cumca docintele moderatu si adeveratu va cere séu ar' trebui se céra consiliulu preotului seu. Spre aceea lu conduce metodic'a, vedi „Methodenbuch oder Anleitung zur zweckmässigen Führung des Lehramtes für Lehrer in Trivial- und Hauptschulen“ tiparita in Viena 1848, la pag. 577, punctulu 7. si: Átalános tanítástudomány — didactica generalis—p. 147. § 70. Si acést'a —dupa cum am dísu— va face din respectulu bunei cointielegeri, si cá se atraga atentiunea preotului catra scóla, de cumva e indiferinte, si apoi dtale nici acést'a nu-ti place? Nu voesci se avemu asiá docenti desteri? curiosu lucru! Apoi logic'a mea e acésta: déca se póte si se cuvine docintelui a i se recomandá grigi'a de causele biserice, care e nerespundiatoriu despre aceea, cu catu mai vertosu e preotulu deobligatu in cuscinti'a sufletului, fiindu respundiatoriu naintea lui d-dieu si a lumii. Si dieu d. I. . . u! dta nu vrei nici de catu se credi aceea, ca in multe locuri insisi docentii suntu pétr'a scandalei. —

(Vá urmá.)

Materiale de instructiune.

Conversatiunile unui parinte cu copii sei din istori'a naturala.

(Urmare.)

II.

Trecuse cateva dile si tatalu nu mai avuse oca siune se spuna copiiloru mai in colo din istori'a naturala. Copii in atata se indulcise in cele ce le spusese tatalu, catu totu mereu lu rogau se le spuna mai incolo. Astufelu Niculitia iá odata cuventulu si díce: fi bunu tata mai spune-re ceva frumosu despre animale. Tatalu díce: bine, puneti-ve dar' ér' la locurile vóstre, si ascultati:

Tatalu. Ce dísesi tu numai Niculitia, se ve spunu ceva frumosu? Póte ceva, din care se si invetiati ceva, ér' nu numai frumosu si fora simbure. Pentruca, dragulu tatii, lucrurile acelea din care poti trage óre-care invetiatura, totu de un'a suntu d'a se preferi acelor'a, cari numai te desfetéza, séu cumu dici tu, suntu frumóse, dar' fora simbure, fóra d'a poté castigá ceva invetiatura din ele. — Candu v'am spusu

mai înainte, ca omulu inca se numera intre animale, voue nu v'a placutu,—sciti bine, ce diceati voi atunci, ca voi nu vreti se ve numerati intre animale, pentru aceea nice nu vorbescu mai in colo despre omu, vreamu se dicu, despre diversele rase ale genului omenescu, ci voiu incepe d'adrechtulu cu a dou'a ordine, adeca cu

Mamuitiele.

Mamuitiele dupa form'a loru de din afora s'emenatare cu omulu, si este o mare fericire ca ele nu au ratiune si nu potu vorbi, pentruca omulu atunci de multe ori vediendu unu orangutanu, ar' cugeta ca e omu, si de multe ori pote vediendu unu omu micu si crescutu reu la trupu, ar' cugeta ca-i mamuitia. (Pe copii i infla risulu la aste cuvinte, dar' la mustrea tatalui, tacura indata ca siorecii, si tatalu urma mai in colo). Dar' mamuitiele nunumai ca n'au ratiune, si nunumai ca nu potu vorbi, dar' ele se deosebescu de omu si prin alte semne. Mamuitia are nasu turtitu, gura mare departata de ochi, frunte acoperita cu peru, partea anteriora a capului e esita inainte, si crestetulu e turtitu. Mai in colo sielele loru turtite, coplese anguste, arata apriatu ca ele se tienu de unu altu soiu de fapturi, si locuescu in zon'a ferbinte. Unde este acest'a, Mariora?

Mariora. Zon'a fierbinte jace intre tropici, adeca pe de amendoue partile ecuatorului.

Tatalu. Mamuitiele se hranescu cu pome si cu alte roduri, dar' mai cu sama le place ordiulu, ouele inca le manca cu placere. Ele traescu prin paduri pe arburi. Mueruscele asiá de tare si-iubescu fetii loru, catu de multe ori de dragulu loru atat'a i strengu in bracia pana candu i amora. Asiá dara Niculitia, ce felu de animalu e mamuitia?

Niculitia. O tata, eu cugetu ca e unu animalu forte dragalasiu si comediosu, face totu felulu de facie, si sare ca unu diavolu pe tote cuculeiele

Ionasiu. Ei! cu am vediutu o mamuitia, si era imbracata cu o haina rosia si facea cate comedii tote.

Tatalu. Ei! aceea e mamuitia comuna, care o aducu comediantii pela noi dimpreuna cu ursi si cu camile. si o facu se joce si se faca cate secaturi tote, aratand'o pe bani. Dar' mamuitiele suntu de mai multe feluri. Unele suntu cu coda, altele fora coda. De mamuitiele fora coda se tiene orangutanulu, numitu si omulu de pedure; elu traescu prin Asia si pre insula Borneo. Elu are mare asemenare cu omulu, si ajunge la statur'a unui omu de midlocu. Pe orangutanu lu poti invetiá se adaca lemne si apa, dar' nu-si lasa nici o-

datu natur'a lui cea malitiosa. Lu-poti invetiá se joce minunatu pe funia, si de multe ori naerii lu folosescu ca matrosu. Se spune, ca unu englesu a dusu o data din India unu orangutanu in Anglia, care facea tote lucrurile mai usiore ca si omulu, numai catu nu putea vorbi. Naea pe care venia elu s'a asediatu la o insula, ca se castige midloce de traiu. Vedi bine omenii de pe nae se duceau in tota diu'a la orasiu prin bolte si oteluri, ca se cumpere cele de lipsa, si se mai mance seu se bee cate ceva; orangutanulu inca mergea totu deun'a cu ei, si bea si elu vinu, cafeu, ceaiu si alte beuturi si manca totu ce capeta. Dar' elu dupa ce invetiase locurile, nu mai astepta se marga cu altii, ci mergea singuru prin bolte prin oteluri si pe aiurea, si omeniloru le placea de elu si totu de un'a i dau cate ceva. Elu s'avea bine cu toti omenii de pe nai'a pe care mergea, dar' catra macelariu se arata totu de un'a strainu si se ferea de elu, pentru ca-lu vediuse, cum ucide acest'a si belesce la boi, la oi si alte vite, si i era frica nu cumva se se acatie si se-lu belasca si pe elu. Dar' desi se apropiá elu cate odata de macelaru, mai antaiu cautá bine, nu cumva vede la elu vr'unu cititu. De multe ori naerii puneá pe orangutanu cu ei la mesa, unde elu scia se se porte cu tota cuviint'a. Dar' dupace au ajunsu in Angli'a n'a traitu multu, si-a moritu.—Mamuitia cu manilungi seu ghibonulu e fora coda ca si orangutanulu, si are facia rotunda; la falci n'are pungi. Manile ghibonului atata suntu de lungi, catu mai ajungu la pamentu.

Mamuitia comuna, care o aducu comediantii si paici pela noi, traescu pe malurile Americii midinoptiale si a' Indiei orientale. Dar' se prasescu si in Europa, si o poti invetiá usioru la multe apucaturi. De mamuitiele cu coda se tienu pavianii, mutiele-de-mare si machis. Pavianulu comunu are colore verde-bruneta, botu ascutitu, pe lunga nasu doue vergi rosie, si este celu mai selvaticu, si mai reutatosu din tote mamuitiele. Mutiele-de-mare au mai cu sama nisce code forte lungi, cari le sierbescu ca o a dou'a mana. Mutia-de-mare comuna are colore bruneta in facia gaicei de nuca. Mamuitia negra rugitoare, belzebubu, are colore negra si o coda forte lunga. Acesta mamuitia incepe noptea prin paduri a rugi catu pote, indata apoi incepu a rugi tote cate o audu. Se dice ca aceste mamuitie se acatia unele de altele cu codele, si asiá innota peste riuri catu de mari. Mamuitiele numite machis se deosebescu de cele lalte, prin aceea cu au unu nasu forte ascutitu. De aici se tiene mongulu, ce traescu pe insula Madagascaru, si ma-

muiti'a cea subtîre numita lorisu, are colórea si mari-mea veveritiei ce traesce prin padurile nóstre. Lorisu traesce pe insul'a Ceilonu. Unde e Ceilonu?

Niculitia. In oceanulu indicu.

Tatalu. Mi pare bine, ca tu scii si acést'a. Acumu ve voiu spune o istorióra frumósa despre o mamuitia.

Englesiloru le place fórt tare se véda ei pe cineva luptanduse. Astu-felu nisce englesi facura in 1799 se se lupte o mamuitia cu unu zavodu (dulau). Cel'a a carui erá mamuitia s'a unitu astu-felu, cá elu se dee mamuitii unu lemnu d'o urma de lungu, si astu-felu apoi se se lupte cu zavodulu. Se adunase o multime de ómeni se se uite, si toti credeau ca zavodulu in furian-duse in data va face mamuiti'a tóta bucati, tóta posdari. Acumu erá se se începa lupt'a. D-lu mamuitii i arunca lemnulu striganđu: nóa tienete Iacobe, curagiu numai! Zavodulu indatu se rapede asupra mamuitii, dar' mamuiti'a face ce face si sare iute in spatele zavodului, lu prinde cu gur'a de grumazi, cu o mana de urechia si cu ceea lalta incepe a mi-lu croi asiá de cumplitu, catu bietulu zavodu urlá si fugiá cá turbatu fora se póta scapá din manile mamuitii, si-lu si omoreá mamuiti'a de nu alergau se-lu scóta din manile ei.

Inca o istorióra. Unu negutietoriu calatoriá odata pe tierrurii Bengaliei. Elu se ostenise fórt tare de drumu si se infierbentase, pentruca sórele erá togma la amédi si pripiá fórt tare, astu-felu socolí ca se se mai dee si se odinésca punculțelu la umbr'a unui arburu. Asiá si face, se dá diosu la umbra, deschide o traista mare ce o avea cu sine, iá din ea o cacula alba si-o pune pe capu cá se nu-lu mance muscele, si se dá somnului. Abiá acipise, si mamuitiele, care vediuse bine ce-a facutu elu, se ducu la elu, deschidu traist'a, care erá tecsuita de caciule d'acelea, iau caciulele din ea si le punu si ele pe capu, si'apoi se sue pre a ciin colo pe arbori. Erau cá la dóue dieci de mamuitie. Negutietorulu tredienđu-se mai tardiu, dá la traista, si vede ca e mai góla, se uita in cóce in colo, éta vede mamuitiele prin arbori tóte cu caciuli 'n capu. Din tr'unu începutu lu-inflá risulu, dar' dupa aceea cugetandu la pagub'a ce-o are se intristá; si nu scíá ce se face. Dar' din norocire éta vine unu locuitoriu din acele tienuturi, care scíá se-i dee suatu in acestu necasu. Elu díse catra negutietoriu: tu iá-ti caciul'a si dá cu ea in mine, si eu inca voiu dá cu a mea in tine. Asiá si facura. Mamuitiele de prin arbori vediendu, ce facu ei, incepura si ele a asverlí un'a ntr'alt'a cu caciulele, care vedi bine incepura a cadé tóte diosu, ca si candu ar' ninge caciule; negutietorulu apoi le aduná tóte, le bagá in-traista, multiemí de suatu locuitoriului si-o luá la dramu.

Niculitia. Ai, tata, cum mi-ar' fi placutu se vedu si eu asta comedia.

Ionasiu. Tata, mai spuní-ne multe istorii d'acestea, ca asia-su de frumóse?

Tatalu. Bă, dragulu tatii, de asta data nu ve mai spunu, ca apoi de alte cele nu mai potemu inventiá nimica.

(Vá urmá)

Varietati.

Sibiit 22. Ianuariu. Siedinti'a comitetului Asociatiunei.
(Capetu.)

Dela dd. Antoniu si Georgiu Mocioni se primira in obligatiuni 420 f. si dela d. Stefanu Motiru din Brasiovu 100 f. v. a. éراس in obligatiuni.

Pentru mai multi membrii ord. estranei se decise, a se cere dela guvernul invoie.

Pentru dd. membrii onorari Sionu, Odobescu si Manu, sosindu deja consimtiementulu guvernului, se decise, a li se espedá diplomele.

Nescinduse, ca unii domnii din Bucovin'a, carii trimisera prin d. Nicolau Hurmuzachi sume dela 200 fi. in diosu, voiescu a fi membrii ordinarii, séu ca d-loru trimisera banii aceia numai cá unu daru? — se decise a se cere dela d. Col. Hormuzachi deslusíre.

Se primira sume de bani dela unii dd. colectori, care inse se publicara deja in „Telegrafulu rom.“, si éراس dela altii, acaroru nume se voru publicá la rendulu seu, candu ni se va impartasi protocolulu siedintiei acestia.

D. Vasiliu Moldovanu in Dicio S. Martinu trimite protocolulu despre mai multe obligatiuni din partea unoru comune, care conferira in bucate pentru Asociatiune. Tóte hartiile atingátore se predara d. membru Dr. Nemesiu spre deslucire in siedinti'a venitóre.

D. Georgiu Visia din Zlatn'a trimise 15 f. interesele anuale pentru datori'a de 300 f. sacrificata Asociatiunei. — Se decise, a se scrie d. redactoru Iacobu Muresianu, pentru trimiterea obligatiunii respective la Asociatiune.

D. administratoru I. Puscariu se insinnédia pentru sectiunea istorica, trimite tacs'a de 15 f. si 1 f. pentru diploma.

Din partea tipografiei diecesane se aterne computulu pentru tiparirea si brosiurarea protocolului comisiunei filologice din Oct. 1860, in suma de 33 f. 13 cr. v. a. — Se decise asignarea baniloru.

Dela d. notariu Nic. Ardeleanu in Berz'a. comit. Aradului se primira 6. numi de argintu din timpul Romaniilor aflati in o vale, si se decise a se publicá cu multumire.

Siedinti'a se incheia la 1 óra dupa amédiu. (T. Rom.)

Din Organulu Pedagogicu ce ese aici in Sibiit sub redactiunea d. I. Popescu, a aparatu fasciór'a I. pentru Ianuaru, cá o proba despre materiile mai esentiale annunciate in program'a aceluiași. Acésta fascióra cuprinde: 1. sub „Sibiit in 15. Ianuariu“ o precuventare séu introducere. caci altu mentea n'am poté-o numi; 2. „Scólele populare si organisarea din laintru si din afora acelor'a;“ 3. „Educatiunea;“ 4. „Simtiulu nationalu;“ 5. „Din viéti'a unui inveliatoru.“ Acésta fascióra mica si pucina in sine, cósta din 2 cóle in 8-o. Form'a esterna e simpla si fórt e modesta, harti'a mai fina decatu tipariulu. Noi recomandam acésta fóia spriginirii o. publicu, si avemu credinti'a, ca i va si intinde mana de ajutoru.